

ponti eszközökkel (nagyfokú gépesítéssel) maga végzi, és egyben módszertanilag is irányítja a hálózati könyvtárak tevékenységét;

szükség van néhány nagyobb területi tájékoztatási központra, úgynevezett de-centrumra, amely a kellő szakképzettségű könyvtárosokkal és dokumentalistákkal rendelkezik, megfelelő gépi berendezése van, s így képes kielégíteni a területi igényeket is;

a közepes és a kis könyvtárak fejlesztése főképpen személyzeti kérdés. Olyan könyvtárosokra van szükség — a meglévő képzett könyvtárosokon kívül —, akik a helyi állomány alapján képesek a színvonalas tájékoztatásra, azonkívül a központ és a területi tájékoztatási központok szolgáltatásait tovább sugározzák;

fejleszteni kell a tájékoztatás eszközeit is: többféle külföldi folyóirat behozatalára, a meglévők sokoldalú feltárására van szükség. Általában szükség van a meglévő szakirodalom jobb felhasználására, nem utolsó sorban a gyűjtőköri együttműködés révén. Fejleszteni kell a tájékoztatás módszereit is.

És az érem negyedik oldala? Nagyobb anyagi befektetés nélkül érdemleges fejlesztés aligha képzelhető el.

Szepesiné dr. Benda Mária

Körzeti könyvtárakkal a művelődési fehér foltok felszámolásáért!

... nagy a sora a szervezeti kérdéseknek, amelyeken tovább kell munkálkodni.

(Molnár János cikke a népművelési konferenciáról az Élet és Irodalomban.)

Mint lapunk júniusi számában hírül adtuk, a dunántúli és az észak-magyarországi megyék vezető népművelési szakigazgatási munkatársai és könyvtárigazgatói kétnapos szakmai ankét keretében tanácskoztak Pécsen a kis falvakban élő lakosság könyvtárainak jövőjéről. A találkozásra a Baranya megyei Tanács VB művelődésügyi osztálya, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ és a Könyvtáros szerkesztőségének közös elhatározásából került sor. A tanácskozás gondolatmenete a következő volt:

A kis falvak könyvtárügye, amelyet elvileg mindenki fontosnak ismer el, gyakorlatilag *egy évtizede mindig kiszorul* a helyi hálózatfejlesztési feladatok közül.

Az okokat keresve első helyen az egész népművelési ágazat *szegénysége* tűnik föl, mint olyan fogyatékoság, amellyel minden intézménytípus kialakítása során kötelező lenne számolni. Másodiknak az anyagi erők felhasználásában döntési joggal felruházott apparátusbeliek *bizonytalankodására* kell rámutatni, nem feledve, hogy a bizonytalankodás oka lehet a tájékoztatatlanság is, ami nem mentség, de meghatározó motívum.

A bizonytalanság mögött ugyanis kimondva kimondatlanul egyfajta, világosan soha meg nem okolt *gyanakvás* húzódik meg a könyvtárhálózat fejlesztési törekvéseivel szemben. Elég gyakran emlegetett vád a tanácsi könyvtárak ellen, hogy *nem mutatnak kellő együttműködési készséget* a népművelés különféle megmozdulásaiban.

Nagyobb igyekezet nélkül bárhol bizonyítható, hogy a könyvtár nem hárít el magától semmiféle megalapozott igényt a népművelési munka segítségét szolgáló irodalom biztosításában, együttműködik az iskolákkal, az ismeretterjesztőkkel, a megyeszékhelyeken pedig magától értetődő természetességgel építi ki a mindennapos és termékeny munkakapcsolatot a helyi sajtóval, sőt esetenként a színházzal is. A vád azonban makacsul tartja magát, és több megyében elkülönülési törekvések gyanúja miatt vált fenntartással kezelt programmá a népművelés megyei-járási irányítóinak szemében a körzeti könyvtárak kialakításának terve, noha ez minden hátsó gondolat nélkül, kizárólag a kis falvak művelődési helyzetének megjavítására irányuló szándékból született.

A téves megítélés oka bizonyosan a tájékoztatatlanság, annak a sajátosságnak fel nem ismerése, hogy a könyvtár a különféle szervezetek, intézmények, mozgalmak, csoportok és egyének köz- és magán-tevékenységének dokumentumbázisa, tapasztalat-szerzési forrása, s mint ilyen nem egyszerűen egyike a sokféle pénzkövetelő intézménynek, hanem *amazok munkájának is éltetője*, szellemi alapja.

A megoldandó feladatokhoz szükséges szervezeti formák eltérése miatt nem feltétlenül alkalmazható a könyvtárak esetében az a szervezeti keret, amely a népmű-

A Novajdrányi Körzeti Könyvtár (Borsod megye, Encsi járás)

velési intézmények számára megfelelőnek látszik, és biztosítja a rendeltetésszerű működés feltételeit. Ezért nem volna helyes, ha *idegen szervezési sablonokat* kényszerítenének rá a könyvtárügyre.

A népművelés érdeke — némelyek megítélése szerint — azt kívánja, hogy a kialakuló közigazgatási községcsoportok központjában egybeszervezett körzeti művelődési otthon és könyvtár, de legalábbis körzeti klubkönyvtár legyen. A körzeti központokban létesítendő művelődési otthonok a mostani működési felfogás mellett országosan sok százmillió forintjába kerülnének a társadalomnak. Tömeges elterjedésük ezért is, valamint a felettük elhelyezkedő intézmények fejlesztési igényei miatt is legfeljebb a távoli ötéves tervek reménye lehet. Jelenleg ennek a távoli jövőnek is a későbbi szakaszában van az integrált faluközponti könyvtárak ügye.

Pedig milyen fontos lenne, hogy a körzeti iskolák mellett, azokkal párhuzamosan kifejlődjének „a körzeti, felsőtagozatos” könyvtárak is, ahova a „serdültebb” érdeklődésű olvasók könnyen bejárhatnának!

A körzeti könyvtári koncepció egyszerű és magától értetődő. *A falusi könyvtárakat gyorsabban megépíthetőnek tartjuk*, mint ugyanazon a területen a költségesebb művelődési otthonokat.

Elfogultság lenne így látni a fejlesztés sorrendjét? Bizonyosan nem.

A művelődéshez való jog, a művelődés feltételeivel együtt válik valóságossá. A művelődés alapfeltétele az általános iskola, amely az olvasás megtanításával megnyitja az utat az egyéni művelődés előtt; *az egyéni művelődés feltétele azonban az elérhető távolságban levő jó könyvtár.*

A művelődéshez való jog érvényre juttatása azt követeli, hogy a már olvasáshoz szokott új nemzedéknek a kisfalvas vidékeken se csak az esetlegesen összeállt állomány, szegényes kölcsönkönyvtár jusson osztályrészül, hanem hozzáférhessen a frissen gyarapodó, kézikönyvekkel és újságokkal, folyóiratokkal bőven ellátott, szakszerűen kezelt több ezer kötetes könyvtárhoz is.

Kit kell, hogy izgalomban tartson ez az ügy? Úgy gondoljuk, hogy azt, aki hivatalból, jó esetben hivatásból is foglalkozik az átszerveződő falusi települések, településrendszerek megfelelő intézményeinek kialakításával. Könyvtárügyben ilyenek tekintendők a *megyei népművelési csoportvezetők és megyei könyvtárak vezetői.* Azért

hívtuk meg őket együtt a pécsi ankétra, hogy őszintén, a kölcsönös megértés szándékával fejtsük ki érveinket s adjunk hangot aggodalmainknak. A tanácskozás során az alábbi fontos nézetek kristályosodtak ki:

— Körzeti központokon ma a közös tanácsú községek székhelyét értjük. Ezeknek a helyeknek egy része azonban nem akkora, hogy bennük indokolt lenne kiemelt körzeti intézményt létrehozni. Fontos tehát, hogy megyénként számba vessenek a körzeti falvak olyan szempontból, hogy egyrészt a lakosság száma (legalább 3000 körzeti lakos, ebből 800—1000 a körzeti községben), másrészt a működés feltételei szempontjából *hol indokolt kiemelt könyvtárat szervezni, s a fejlesztés során ezeket előnyben részesíteni.*

— Körzeti feladatot kell adni — az ezzel járó eszközökkel együtt — azoknak a kiemelt könyvtáraknak is, amelyek megállapodás, vagy előírás alapján biztosítani tudják, hogy a könyvtár szolgáltatásai a székhely lakosságán kívül a környező falvak lakosságának is rendelkezésére álljanak. Ilyenek elsősorban a *volt járási székhelyeken* működő kiemelt könyvtárak. Ezek erősítése a jövőben is fokozottan indokolt.

— A falusi könyvtári ellátás megnyugtató megoldása lenne, ha a jelenlegi, mintegy 250 falusi kiemelt könyvtár számát a most folyó községi igazgatási szervezet kialakítás során 1975-ig megdupláznánk, majd 1980-ig a végleges számra, mintegy 750-re emelnénk.

A tanácskozás résztvevőinek megbízásából a vita anyagát háromtagú bizottság foglalta össze ajánlásokkal, emlékeztetőül és buzdításul a könyvtári körzetek szervezésében érdekelt megyék végrehajtó bizottságainak. Az ajánlás szövege a következő:

A Művelődésügyi Minisztérium irányelvei a második és a harmadik ötéves tervre a kistelepülések vidékek könyvtári fejlesztésében a körzeti könyvtárak szervezését írták elő, annak a felismerésnek az alapján, hogy egy kis falu önmagában csak szűkösen, a tartalmas választék szintje alatt képes fejleszteni a könyvtárát.

1. Egy könyvtár, amelynek az éves könyvbeszerzése nem éri el a 350—400 kötetet, vagyis a hazai könyvtermelés címválasztékának 10—15%-át, nem tudja betölteni művelődési, tájékoztatási és irodalompropagandisztikus funkcióit.

A kis falvak egyenként nem képesek ilyen nagyságú könyvtárat fenntartani. Mégsem mondhatunk le arról, hogy a Dunántúlon és Észak-Magyarországon, ahol a települések zöme ezer lakosúnál is kisebb, ne vigyük közelebb az értékes gyűjteményű nagyobb könyvtárat a falusi emberekhez.

2. A megoldás módja: a meglevő eszközök koncentrálásával és központi támogatással kiemelt könyvtárak létesítése a falucsoportok székhelyén.

A kiemelt könyvtárban főhivatású könyvtáros szolgálja ki az olvasókat és gondozza a körzetébe tartozó többi faluban is a könyvtári szolgálatot. Ez a körzeti könyvtár lényege. Körzeti könyvtárat leggazdaságosabb ott szervezni, ahol az 3—5 ezer lakosú településcsoport könyvtári ellátását biztosítja. Létrehozni az ellátandó körzet közigazgatási központjában célszerű, kivéve ha a közigazgatásilag egységes körzet együttesen is csak kis község. Körzeti könyvtárat abba a faluba kell csak tervezni, amelyben más alapfokú szolgáltató intézmények tervezése is követelmény.

3. A körzeti körzet ellátási egység, s nem elsősorban felügyeleti vagy módszertani hálózat. Feladata a körzetben élő lakosság közvetlen szolgálata. Egy központi könyvtárból és annyi tagkönyvtárból áll, amennyit az ellátandó települések száma indokol. A tagkönyvtárak állhatnak magukban és működhetnek más intézmény keretében, pl. iskolában, klubkönyvtárban. A klubkönyvtárak szervezett könyvellátása, a bennük folyó irodalompropaganda tevékenység előmozdítása a körzeti könyvtár egyik fő feladata.

A körzeti könyvtár a tagkönyvtárakat az egységes beszerzési alaphól fejlesztett központi könyvanyagból látja el friss könyvekkel, folyamatosan, legalább fél-éves periódusokban. A cserék mellett a központi könyvtár a ritkábban keresett könyveket egyedi kérésre is a tagkönyvtár rendelkezésére bocsátja.

4. A körzeti könyvtári rendszer már kiállta a gyakorlat próbáját. Több éves múltja van Baranya, Borsod és Veszprém megyében. Elterjedése mégis megrekedt, más feladatok elvonták róla a figyelmet. Az elmulasztott időt művelődéspolitikai értelemben is veszteségnek ítéljük.

A körzeti könyvtárak elterjesztése a művelődési fehér foltok felszámolására hirdetett politikai program döntő kérdése, enélkül illúzió a művelődési feltételek javításáról beszélni a kis falvakban.

A jelenlegi és a következő tervidőszakban körzeti könyvtárak létesítését és terszerű fejlesztését ajánljuk a megyei tanácsi végrehajtó bizottságoknak.

5. A Művelődésügyi Minisztérium 1969—70-ben központi keretből is támogatta a körzeti könyvtári könyvalapok kialakítását. Egy-egy körzeti könyvtár gyűjteményét.

ményi alapjához 20—20 ezer forinttal járult hozzá. Ezzel megkezdődött mintegy száz új körzeti könyvtár kialakítása. További sorsuk a községek, járások, megyék kezében van. Tőlük függ, hogy milyen körzeti könyvtáraik lesznek.

A megkezdett úton továbbhaladva 1980-ig megvalósíthatónak tartjuk a körzeti könyvtárak országos rendszerének kiépítését.

6. Egy könyvtári körzet kialakítása és működtetése nem drága! Beruházási igénye — új épülettel számolva — nem több, mint egy háromszobás családi házé! (250—300 ezer Ft).

Fenntartása, működtetése két kisebb családi háztartás évi kiadásainak felel meg. Számokban kifejezve (mai áron): 20 ezer Ft könyvbeszerzés; 20 ezer Ft munkabér; 10 ezer Ft működési költség. Lakosonként 10—18 Ft egy évben. Ennyiből 3—5 ezer ember számára kis falvakban is megteremthető a fejlett országok mértékével mért korszerű könyvtári ellátás.

7. Mennyi idő alatt lehet a feladatot országosan megoldani? Alakuljon minden kistélepüléssel járásban évente legalább egy körzeti könyvtár!

A fejlesztési tervekből megállapítható, hogy az ellátás más területei szempontjából mely falvak töltenek majd be központi szerepet (gazdasági, közlekedési, iskolaügyi téren). Ezt tekintsük irányadónak.

Javasoljuk, hogy a körzeti központként számításba vehető falvak könyvtárai a népművelési fejlesztési tervekben meggyéknként és járásonként kapjanak kiemelt helyet.

Az egységes népművelés tartalmi céljainak elérése érdekében a kis településekért alig tehető hatékonyabb állami intézkedés, minthogy a felnövekvő új és újabb nemzedékek számára biztosítjuk az önként vállalt rendszeres művelődés alapvető feltételét, a színvonalas könyvtárat.

S z e n t e F e r e n c

Árvíz után

Ma még nem ismeretesek pontosan azok a károk, amelyeket az örvénylő szamosi árvíz a Szabolcs megyei közművelődési könyvtárakban okozott. Az eddigi adatok szerint a fehérgyarmati járásban 29 községi könyvtár károsodott, közülük a penyigei rombadőlt. Több könyvtár berendezése elázott. A könyvek közül elsősorban az olvasóknál levő művek pusztultak el az összeroskadó házak alatt. A tönkrement könyvek száma mintegy 25—30 ezerre tehető. Különösen nagy volt a pusztulás a Kisari Községi és a Fehérgyarmati Járási Könyvtár állományában. A helyzetet súlyosítja, hogy a

Fehérgyarmat — 1970 május